

nemi sztereotípiák, melyek mereven elválasztják a női és a férfi gondolkodást. Meglepő azért, mert a terápiás munka egyik lényege a sztereotípiáktól való megszabadulás lenne, és nem azok merev formákban rögzítése. Másrészt a terápiás munka alapvető törekvése növelni a kliens empatikus képességét, ami szintén a sztereotípiák meghaladását feltételezi. Az előadó stílusát a végletekben való fogalmazás jellemzi, a vele született képességek természetességére vagy a vele született képtelenségekre való hivatkozások formájában. Az előadás jellege nyilvánvalóvá teszi, hogy miért hiányoznak a kutatásokra való hivatkozások, holott az említett kutatások akár egyszerű kulcsszavakkal történő forrásokhoz kötése is lehetőséget adna a szélsőséges megfogalmazások ellenőrzésére. Ebben a formában mindaz, amit a szerző a nő képességeiről és a férfi képtelenségeiről mond, kívül esik a pszichoterápiák világán, és inkább a női magazinok túlegyszerősítő megfogalmazásaihoz hasonlít. A szöveg kritikus olvasata ajánlott.

A kötetet a 2016-ban tartott *A logoterápia jövője* című bécsi konferenciáról írt beszámoló zárja. A konferenciával Viktor E. Frankl munkássága előtt is tisztelegtek. A konferencia sokszínűsége és jövőre tekintő irányultsága jól jelzi azt, hogy a logoterápiai gondolkodás maradandó helyet foglal

el a tudományos kutatásban és az alkalmazott segítő foglalkozások gyakorlatában.

A kötet összességében sokszínűen és tartalmasan járja körül a logoterápia mai helyzetét. A megvalósítások és a jövő feladatai, a kutatási és alkalmazási kérdések is szép számban jelen vannak. Nyugodt lélekkel elmondható, hogy a kötet elérte a célját. Második kötetként teljes mértékben szemlélteti Egyed Péter főszerkesztő törekvését, aki a logoterápiás évkönyv koncepcióját elképzelte és megvalósította.

A kötet megjelenetése számos kérdést támaszt a logoterápia tudományos és szakmai státusával kapcsolatban. Van-e jövője a logoterápiának, és van-e szerves fejlődési folyamata? A logoterápiával foglalkozók képesek-e integrálódni a pszichoterápiák és más alkalmazott tudományok és alkalmazott területek gondolkodásmódjába? Képes-e a logoterápia megőrizni identitását, vagy elmerül a rajta túlhaladó tudományos és szakmai problematizálások sodrásában? A kötet olvasása során csak tovább erősödik bennünk a logoterápia és egzisztenciaanalízis jövőjébe vetett bizalom: a logoterápia képes lesz a jövőben is megfelelni a vele szemben támasztott igényeknek és kihívásoknak.

Plesek Zoltán Ákos

Az értelemkérdés vonzásában

Többllet különkiadvány, 2016 – Logoterápia és Egzisztenciaanalízis. 243 old.

Az Erdélyi Magyar Filozófiai Társaság által kiadott *Többllet* évente megjelenő különkiadványa *Logoterápia és egzisztenciaanalízis* címmel a kolozsvári székhelyű Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Nemzetközi Tudományos Egyesület (LENTE) és a budapesti bejegyzésű Logoterápia Alapítvány évkönyvének számít. A 2017-ben napvilágot látott kiadvány immár a harmadik, amely e szervezetek

közötti együttműködés és az interdiszciplinaritás jegyében született, és mostanra már minden bizonnyal beigazolódott a szakmai létjogosultsága.

A kiadvány a már bejáratott rovatokat tartalmazza, s a tanulmányok tartalma ez alkalommal a módszertani és a gyakorlati kérdések irányába billen.

Szilika-Iván Emőke tanulmányában azt mutatja be, miért jelenthet hatékony megoldást a logoterápia

és egzisztenciaanalízis a rezilienciaképesség fejlesztésére és erősítésére. *Reziliencia – a rugalmas ellenálló képesség érték- és értelemcentrikus megközelítése* című tanulmányában, Steven M. Southwick, Bernadett T. Lowherth és Ann V. Graber kutatásaiból kiindulva előbb az egyén szempontjából veszi sorra mindazt, ami a rezilienciaképesség növeléséhez hozzájárul, és amit Viktor Frankl is erőforrásnak tekintett: optimizmus; félelemmel való szembenézés, értékek megfogalmazása, önzetlenség, altruizmus, hit, spiritualitás, rugalmasság, elfogadás, tudatos újraértékelés, humor, aktív megküzdőképesség, valamint a felelősség, amely a reziliencia és a logoterápia lényege. Majd röviden összefoglalja, hogy mi a jellemző a szervezeti rezilienciára, melynek birtokában nemcsak hatékony normál működésre képesek a szervezetek, hanem krízis esetén képesek a gyors válaszadásra, a válságot egy stratégiai lehetőség forrásává tudják változtatni.

Pataky Krisztina egy logoterápiás gyakorlatot ismert *Belső-team a színpadon* címmel. Egy csoportos technikát mutat be a Viktor Frankl által alapított logoterápia és egzisztenciaanalízis eszköztárából, ami a Wolfram Kurz, Boglarka Hadinger és Renate Mrusek által két személyre kidolgozott eljárás továbbgondolása. A gyakorlat célja, hogy a szereplők eljussanak a számukra „legértelmesebb” döntéshez. A megvalósítás során a csoport légrének megteremtésével a fenomenológiai segítő attitűd valósul meg: a belső hangok felismerése már az egyéni szemantika feltérképezését lehetővé teszi, míg a belső hangok színpadon való ábrázolásával az élethelyzet meghatározása történik. Az egzisztenciálék a szellemiség, a szabadság és a felelősség dimenzióiban tárulnak fel. Az értelemtalálás a közös munka eredménye lesz, ugyanakkor az aktív részvétel értelemmegvalósításként is felfogható. Az értékek színpadra állítása közben új perspektívák nyílnak meg a résztvevők számára, az egyén az öndistancia által képes rálátni saját belső állapotára, új összefüggéseket találhat, új felismerésekhez juthat.

A Logoterápia és egzisztenciaanalízis számait lapozgató olvasó mindig talált idegen nyelvű

szöveget is, azonban ebben a kötetben két tanulmányt is angol nyelven közölnek a szerzők. Varga Szabolcs *The Socratic Dialogue as a Possible Method of Supervision* címmel a szókratikus dialógust mint a szupervízió egy lehetséges módszerét mutatja be. A csoportos beszélgetésre Leonard Nelson alkalmazta a platóni dialógusokban lévő szókratészi módszert, ennek lépéseit ismerteti a tanulmány első része. A személyes problémák megoldásában segítő szókratészi módszert a tanulni tanulásként is meghatározott szupervízióval párhuzamba állítva problémaalapú tanulásnak nevezi a szerző. Külön fejezeteket szentel a kooperatív készség, a kommunikáció, a konfliktuskezelés, az örömfaktor vagy Flow-élmény kifejtésére. A frankli emberkép mellett azokat a logoterápiai alapfogalmakat is felsorakoztatja, amelyek – megállapítása szerint – a szakmai személyiségfejlesztésnek is az alapját képezik.

Barcsi Tamás, aki *Az emberi méltóság filozófiája* címmel már könyvet is írt, ebben a *The Foundations of the Value-Restrained Discourse Ethics* tanulmányban is ezzel a témával foglalkozik. Az értékkorlátos diskurzusetika alapjainak feltárását az emberi méltóság fogalmának rövid történeti összefoglalójával indítja, Cicerótól Szent Ágostonon és Szent Tamáson át közeledik Kanthoz, miközben olyan filozófusokra is hivatkozik, mint Nietzsche, Wittgenstein, Derrida vagy Foucault. Az eszmetörténeti áttekintés után a Habermas-féle diskurzusetika alapgondolatait ismerteti, melynek átalakított változatával az emberi méltóság tiszteletének elvét tárja fel az értékkorlátos diskurzusetika keretében. Aztán erkölcsfilozófiai kérdéseket hoz fel példának, csak hogy megvilágítsa, hogyan is alkalmazható az általa elgondolt morális elv a hétköznapiakban.

A *Forrás* rovat két szöveg fordítását közli. Viktor E. Frankl orvostanhallgatóknak tartott metaklinikai előadásának részlete *A feltétlen ember* cím alatt olvasható. Ebben annak a dimenzióknak a feltárására vállalkozik, mely egész munkásságának alapja, a tét pedig nem kisebb, mint megváltoztatni a jövődöbéli orvosok beállítódását. A rá

jellemző részletességgel és pontossággal fejt ki a szellemi dimenzióról alkotott nézeteit, filozófiai és pszichiátriai nézőpontból is közelítve a kérdéshez. Feltárja az orvostudomány és a metafizika közötti összefüggést, amit metaklinikainak nevez el. Az orvostudomány metaklinikai kérdései nem mások, mint a filozófia örök kérdései – állapítja meg Frankl –: a test-lélek probléma és az akaratszabadság problémája. A test-lélek problémájának külön fejezetet szentel, melyben a pszichikus és szomatikus összefüggése kerül górcső alá. N. Hartmann gondolatmenetére alapozva négy létréteget különít el: a fizikálist, az organikus, a lelkit és a szellemi. Gyakorlati megfigyelésekkel támasztja alá, hogy az egyes létrétegek közötti kapcsolat, illetve elválasztódás milyen módon fejeződik ki. Frankl arra is figyelmeztet, hogy a világnézet egységesítése egyoldalságát eredményez. A létet így redukálja a fizikális, alsóbb rétegbe a materializmus, és emeli magasabbra a spiritualizmus. A szellem problémájának szentelt fejezet tulajdonképpen a materializmus bírálata. Miközben kifejti a realista ismeretelméletre alapuló dialektikus materializmus és az idealista etikára épülő történelmi materializmus sajátosságait, tárgyalja a szubjektum-objektum viszony sajátosságait, és megállapítja, hogy a szellem nem ontikus, hanem ontológiai valóság. Végül határozottan szembefordul a materializmus mechanikus formájával, amely minden szellemi az anyagból vezet le, és a lelki-szellemi jelenségeket csupán az anyag látszatjelenségeinek tünteti fel.

A kiadványban *Gondolataink rabjai* cím alatt részletek olvashatók Alex Pattakos értelmes munkáról szóló könyvének magyar fordításából. Sokan leírták már, hogy miként tartjuk magunkat gondolataink rabjaként bezárva, viszont Pattakos arra világít rá, hogy hogyan tudjuk a gondolati sémáinkat megváltoztatni, ugyanis az értelemkeresés képessé tesz arra, hogy magunkat már ne a korlátos perspektíváinkból szemléljük, és a kulcs birtokában kinyissuk börtönünk ajtaját. A labirintus sok szempontból olyan, mint az élet, olyan, mint az értelem, meg kell tapasztalni – írja Pattakos –, és arra biztat, hogy munkával töltött életünk felfedezésére úgy

tekintsünk, mint egy értelem-labirintusra, így képesek leszünk arra, hogy tapasztalatainkat mélyebben meg tudjuk és meg merjük élni. Mindenhol létezik értelem, nem attól függ, hogy mi a munkánk, hanem hogy azt hogyan végezzük. A belső életünket, illetve a külvilág iránti tiszteletünket azzal is kimutathatjuk, ha a munkánkra úgy tekintünk, mint a testünk, a lelkünk és a szellemünk megnyilvánulásaira. Viszont élettapasztalattól fosztjuk meg magunkat, ha nem keressük munkahelyünkön az értelem lehetőségét. Az élet értelem-labirintusban jelenik meg számunkra, aminek részét képezi az állásunk, a karrierünk, a „munkánk” is, miközben az úton haladunk, az út formál minket. Életünk valódi értelmének felismeréséhez tisztelnünk kell az utunkat, mert csak ha értelmet lelünk életünkben, akkor tudunk értelmet találni a munkánkban – állítja Pattakos.

A *Műhely* rovat tartalma nemcsak azért értékes, mert képzeletünkben feltárul az egri Eszterházy Károly Egyetemen szervezett kiállítás, melyen csak az olvasók elenyésző kisebbsége lehetett ott személyesen, hanem mert remek áttekintést nyújt Viktor Frankl életéről, tömören összefoglalva munkásságát. *Az értelmes élet jegyében – Viktor E. Frankl munkássága* című kiállítás anyaga három tematikus részre oszlik: az első rész Viktor Frankl életútját, a második Viktor Frankl munkásságát (antropológia, filozófia/vallás, orvostudomány, pszichoterápia, pedagógia, gazdaság), a harmadik pedig Frankl munkásságának filozófiai gyökereit mutatja be.

A *Párbeszéd* rovatban Berendi Carmel dr. Zsóka Ottóval készített interjúja olvasható, melyből kiderül, hogy a Logoterápia és Egzisztenciaanalízis Dél-német Intézetének igazgatója hogyan is került kapcsolatba a logoterápiával, Viktor Frankl eszmerendszerével, hogyan került már az alapítás (1986) évében az Elisabeth Lukas által létrehozott intézet-hez, mely nemcsak tanítja a logoterápia és egzisztenciaanalízis elméletét és módszereit, hanem ki is bővítette azokat. Mivel Európában a világháborúk és a kommunista diktatúra hagyatékeként elég sok a traumatizált személy, az utóbbi években ezeken

is próbálnak segíteni. Éppen ezért dr. Zsók Ottó azt tartja a legfontosabb feladatának, hogy megjelenessék azt a szakkönyvet, mely szintézisbe hozza a logoterápiát a neurobiológia eredményeivel.

A *Logoterápia és egzisztenciaanalízis* című kiadvány ez alkalommal is széles érdeklődésre tarthat számot. A fenti rövid ízelítóből is látható, hogy egyetemi hallgatók, filozófusok, lelkesek, pedagógusok, orvosok, pszichológusok is találhatnak

benne olvasnivalót. Hasznos információt nyújt mindazoknak, akik az elmélet iránt érdeklődnek, vagy a gyakorlatban alkalmazzák a logoterápiát és az egzisztenciaanalízist, valamint azoknak is, akiknek a gondolkodását értelem- és értékközpontúság jellemzi, és akik a frankli antropológia fényében tekintenek az emberre.

Vincze Csilla

A hermeneutika demokratizmusa

Nyirő Miklós (szerk.): Hermeneutika és demokrácia. Tanulmányok Fehér M. István tiszteletére. L'Harmattan Kiadó – MTA–ELTE Hermeneutika Kutatócsoport, Bp. 2017. 253. old.

„Magam is tanulom, mit jelent demokratának lenni”
Fehér M. István

A budapesti L'Harmattan kiadónál *Hermeneutika és demokrácia* címmel nemrég megjelent tanulmánykötet a hermeneutikai filozófia területén egy immár több évtizedre kiterjedő kutatássorozat és ennek résztvevőit intézményesen is tömörítő szellemi műhely újabb szakmai eredményeit tárja az olvasóközönség elé. Az „újabb” minősítés ez esetben sokkal inkább a kötet 2017-es megjelenési évére, mintsem a tanulmányok keletkezési időpontjára utal, de éppen ez a körülmény tesz lehetővé egy átfogó rátekintést annak a sokoldalú kutatói, alkotói és tudományosvezői folyamatnak az egészére, amely voltaképpen a múlt század kilencvenes éveinek az elején vette kezdetét a Filozófiatörténet Tanszék létrehozásával a Miskolci Egyetemen Fehér M. István professzor vezetésével, s majd a 2000-es évek folyamán ugyancsak az ő szakmai irányítása alatt nyerte el azt a jól szervezett, a filozófiai hermeneutika kérdéseiről érdeklődő fiatal kollégákat és a doktorandusok nemzedékeit foglalkoztató kutatói műhelyjellegűt, amelyet manapság az ELTE Filozófiai Intézete Doktori Iskolájának a *Hermeneutikai Programja*, illetve 2012-től az

MTA–ELTE Hermeneutikai Kutatócsoport tevékenysége jeleníti meg. Ebben a tevékenységi körbe illeszkedik a *Hermeneutika és jelenkor* címmel 2007 és 2010 között a Miskolci Egyetemen (a Filozófiai Intézet, az MFT Hermeneutikai Szakosztálya, valamint a MAB közös szervezésében) megrendezésre kerülő konferenciasorozat is, amelynek a 2010-es decemberi eseményére Fehér M. István professzor 60. születésnapja kínált alkalmat. Mi sem lehet találébb témaválasztás a hermeneutikai filozófia ügye mellett elkötelezett professzor nemzetközi elismertségű szakmai teljesítménye és a hermeneutikai beállítódást tanári és emberi magatartásában is megjelenítő egyénisége iránti tisztelet kifejezésére a tanítványok és a kollégák részéről, mint a *hermeneutika és a demokrácia* viszonyának a kérdésköre, amelynek vizsgálata során mindkét irányban egyaránt megnyílnak a filozófia művelésének az elméleti és gyakorlati, személyes és közösségi dimenziói. E tekintetben a jelen kötet anyaga kiválóan kiegészíti és kiteljesíti az MTA–ELTE Hermeneutikai Kutatócsoport tagjainak az EMFT filozófiai folyóiratában, a *Többlet* 2014/1-es számában *Hermeneutika*